

*”If everybody related only to the road
passing by the house and not to the
mountain behind it, what would we
have to pass on?”*

– Geir Tore Holm

Mia Rogersdotter Olofsson
Konstnärlig kandidatuppsats 2015
Handledare: Katarina MacLeod
Institutionen för Konst, Konstfack

s.1 Titelsida

s.2 Kapitelindelning

s.3 Fotografi: Guovdageaidnu I (Kautokeino I) 2014

s.4-6 Kapitel 1

Grönsaker och renar

s.7 Fotografi: My Studio Garden

s.8 Kapitel 2

Andebjörnen och Torneträskdelfinen

s.9 Fotografi: Stefan I, Morgonrodnaden 2013

s.10 Fotografi: Stefan II, Morgonrodnaden 2013

s.11 Kapitel 3

Skogen och marken

s.12-13 Kapitel 4

Tingen som har förtingat oss

s.14 Fotografi: Dokumentationsbild Torneträskdelfinen 2014

s.15 Kapitel 5

Naturliga landskap

s. 16 Fotografi: Installationsfotografi från utställning på Árdná 2014

s.17 Kapitel 6

Slutet (eller: jag skulle kunna säga att det här är början)

s. 18-19 Kapitel 7

Bibliografi (och fotnoter)

Guovdageaidnu I (Kautokeino I) 2014

Kapitel 1

Grönsaker och renar

I min ateljé har och kommer jag att plantera sallad, morötter, gurka och tomater. Från början var det mest på skoj. För att det var kul. Jag har stora fönster och tänkte att det kunde vara intressant att se om det skulle gå att ha en vinterträdgård. Men ju längre tiden gick och desto fler små gröna växter som kom fram ur jorden förstod jag att det inte handlade om en rolig grej. Jag började att bjuda in vänner och kollegor till fika i min ateljé. Mötena kom att handla om våra kreativa processer. Tanken var då att växterna så klart skulle få ta del av samtalet, sfären. På något sätt skulle dessa kunskaper växa in i maten som jag sen skulle kunna skörda och dela med mig av.

Nils Oskal är professor i filosofi vid Samiska Högskolan i Kautokeino i Norge. Jag lyssnade på honom och läste texten *On nature and reindeer luck* i samband med en studieresa i Finnmark tillsammans med Konstakademiet i Tromsø. Nils Oskal skriver om begreppet reindeerluck och om hur vi kan lära att leva med naturen. Uttrycket *Reindeer luck*, som jag nu väljer att översätta till *renlycka*, handlar inte om att den som innehar *renlycka* per automatik har ett lycklig liv – *renlycka* sägs snarare vara en viktig ingrediens till ett lyckat liv. En kan ha stor *renlycka* men ändå vara en olycklig människa. *Renlycka* tycker jag påminner en del om de religioner där karma har ett starkt fäste. Det är ofta i de olika religioner där återfödelse finns invävt i tron, till exempel Buddhism eller den indiska religionen Jainism, olika religioner har olika beskrivningar över hur karma fungerar. Enligt jainsim kan en tänka på karma som svävande damm som fastnar på själen. Eller som atomiska partiklar som attraheras av själens tankar, ord eller agerande. Ensam i luften har dammet ingen effekt men när de fastnar på en själ förändrar de dess karaktär. Vi påverkar och drar åt oss karmans damm med hur vi tänker, talar och handlar.¹

Nils Oskal inleder sin text med att jämföra värdet för traditionella kunskaper, exempelvis *renlycka*, med vetenskaplig kunskap. Oskal menar att traditionella kunskapers värde oftast bara stannar och accepteras inom sin kultur. Medan vetenskaplig kunskap värderas lika högt i olika kulturer. Oskal menar på att människan, som har en rik variation av olika kulturer och språk, också har väldigt olika syn på moral och etik. Därför blir den vetenskapliga kunskapen också svår och enfaldig

för andra kulturer att applicera rakt av. I Oskals sammanfattning drar han slutsatsen att renlycka inte kan eller ska globaliseras och kopieras. Den ska inte heller göra anspråk på att förändra den naturvetenskapliga forskningen. Jag skulle kunna översätta det hela med att vi behöver en mångkulturell värld, att det finns flera olika sanningar och tolkningar, att det mer handlar om vilka röster som hörs och vems tolkningar som har företräde.

Oskal beskriver hur renlycka framförallt tar form i en vacker renhjörd, och en vacker hjörd är renar i många olika kulörer och kontraster som berikar landskapet, en vacker hjörd ska inte nödvändigtvis vara stor. Hellre liten och vacker än stor och ful. Att tala om renarna eller med renarna som om de vore mat eller en bra päls, huruvida dem är för tunna eller för tjocka, är ett sätt att kränka renen och också påverka sin egen renlycka negativt. För att få en vacker och frisk renhjörd måste en också komma överens med landskapet som en rör er sig i. Förflyttningarna över fjäll, myrar, sjöar m.m. har i flera generationer gått i arv och längs vägen finns fortfarande själarna kvar av förfäder och andar. Nils Oskal skriver att den samiska kulturen inte tror att det endast finns en moder jord, utan att det ska finnas flera stycken. Det ska inte heller finnas någon hierarki mellan naturen, djuren eller människorna. På varje mark en slår sig ner eller rör sig över, bör en hitta en överenskommelse för ens närvaro, när en kommer till en plats ska en hälsa och be landskapet om att ta hand om en och renarna. När en lämnar platsen ska en tacka för tiden där och för att en blivit behandlad bra.

”Another way to get along well with the landscape is to ask for permission, for example, to camp or sleep overnight even if not setting up a tent. You wish not to disturb anyone and you wish to be left in peace. To ask for permission and to make wishes is part of our humanity and it improves our reindeer luck. But we should do it as a part of our humanity and not just to improve our reindeer luck.”ⁱⁱ

Som fotograf och konstnär har en alltid en säker alibi till att resa eller vistas på platser. Jag har de senaste åren fotograferat runt om i norra Sverige, Finland och Norge. Fotografierna varierar från mer exotiska och välkända turistmål som Lofoten eller Longyearbyen till mer bortglömda platser: Kolari, Masugnsbyn eller Karasjokk. Fotografierna har uppkommit intuitivt i stunden. Varje bild har avbildats kärleksfullt. Men jag har också mött en dubbelhet: varför tar jag mig rätten att avbilda dessa platser? Av den anledningen har fotografierna mest samlats på hög. Och trots att jag

själv lagt undan bilderna då deras ändamål verkat för banala har jag samtidigt inte kunnat med att sluta fotografera.

Jag hade först svårt att få en egen ingång i filosofin renlycka. Det var abstrakt och lätt att undervärdera. Men ju mer Nils Oskals text har sjunkit in, så har den också fått en stark förankring i mig. Om jag kommer till en plats eller till en människa vars avsikter med min närvaro inte är av godo. Så rör jag mig vidare. Det är inte en flykt utan ett vägval och ett sätt respektera stunden eller platsen. Så agerar jag när jag fotograferar eller när jag möter människor. Finns det inga tecken på att jag ska vara närvarande, känner jag mig rädd eller trängd, då är det inte heller menat att jag ska vara just där och då. Oskals beskrivning av en vacker och liten hjord är en översättning på hur jag ser på min egen konstnärliga praktik. Jag önskar inte att den är stor, sensationell eller ekonomiskt vinstdrivande. Min konstnärliga praktik är också en avspegling i hur jag försöker vara människa. Jag vill och vågar tro på ett samhälle där det finns respekt, olikheter och mångfald.

Arkivet med de geografiska platserna, skulle, om en inte beskrev fotografierna med ortspecifikation, kunna vara från ett och samma geografiskt område. Omedvetet medvetet fotograferar jag och närmar jag mig världen på ett och samma avstånd. Motiv återkommer. Framförallt är innehållet tomt och händelsefattigt, men ändå fyllt av information.

My Studio Garden – dokumentation av samtal med Tina Veron

Kapitel 2

Ande-björnen och Torneträskdelfinen

Legenden om Ande-björnen kommer från Kitasoo Xai'xaisⁱⁱⁱ urbefolkningen i västra Canada. När glaciärerna i området drog sig tillbaka efter istiden var det Kråk-guden som gjorde allting grönt. Kråkan bestämde att 1 av 10 björnar skulle vara vita istället för svarta för att påminna om tiden då världen var vit av snö och is. Idag är området ett stort naturreservat som skyddar den väldigt sällsynta ekologiska mångfalden som finns. Forskare har kunnat förklara att de vita björnarna är en mutation som förekommer bland svartbjörnar i området, då deras art är väldigt isolerad och inaveln påverkat genuppsättningen.

Säggen om Torneträskdelfinen (eller Torniojärvidelfiini på meänkieli, Duortnosjáivifális på nordsamiska/Lulesamiska eller Torneträsk dolphin på engelska) är sprungen ur norrskensgudinnan som skänkte Torneträsk en rosa delfin i polarmörkret. Numera tror en att delfinen är en underart till tumlare som lever i Östersjön. Att det var genom östersjön-bottenviken-torneälv som de första delfinerna lär ha vandrat upp till torneträsk och där blivit kvar. Nu är delfinen starkt hotad på grund av att det hårt befiskade vattnet som gör att den saknar föda. Samtidigt händer det stora förändringar i mark och skog omkring Torneträsk. En återupprepning av historien. Där land och vattens värde i norra Sverige uppskattas i mineraltillgång och sålts ut för gruvnäring eller militära övningar.

Säggen som Torneträskdelfinens existens är ett konstnärligt arbete av mig och Simon Gran Danielsson. Vi har skapat ett gulligt djur som blivit ett hotat objekt. Bristandet kunskaper om en politiskt bortglömd geografisk plats blir extra tydligt då delfinen för många verkar finnas på riktigt. Kampanjandet tar sig i form genom klistermärken, affischer och andra merchandise produkter som tshirtar och muggar. Vi inspireras av miljö-organisationers olika strategier för marknadsföring och det faktum att vi endast bryr oss och ger något tillbaka till naturen då den är gestaltad i en kommersiell kontext. Det är ett sätt att synliggöra en marginaliserad plats.

Stefan I, Morgonrodnaden 2013

Stefan II, Morgonrodnaden 2013

Kapitel 3

Skogen och marken

Emil Ivari är författare till boken *Livet i en Tornedalsby, Marken – vår arvedel*. Han skriver om sin uppväxt i Torakankorva – ”en helt vanlig tornedalsby” under tidigt 1900-tal. På sidan 48 skriver han ”En bonde som eldade med ved som ej torkat i två år sades vara en dålig husbonde. Vedhanteringen var därför ganska omfattande. På våren fälldes björk för surtorkning. Den kvistades på hösten och kördes hem som långved (rangat) i stora travar. Där sågades den till kastved, klövs och travades för torkning mot någon husgavel. Året därpå på våren kördes den in i vedboden och staplades upp för fortsatt torkning för vinterns behov.”

Min farmor bor i byn Kuoksu (Morgonrodnaden) i Tornedalen i norra Sverige. Varje vår och tidig sommar åker min pappa och hans bröder från kranskommunerna omkring Kiruna Kommun till Kuoksu för att samla ved till kommande vinter. Även fast det är ett tidskrävande och bemödande arbete fortsätter dem att ta ledigt från sina jobb, resa många timmar i bil och spendera dagar ute i skogen. De hade kunnat titta på andra värmealternativ att värma huset på.

Mitt fotografiska arbete Morgonrodnaden kretsar kring hur min familj samlas i det traditionella arbetet med den närliggande skogen. Vissa jobbar mer och andra mindre. Arbetet är lika mycket ett tyst kunskapsmöte mellan generationerna, som det är ett sätt att umgås och fortfarande kunna träffas kring någonting.

Bildserien är ett resultat av flera års arbete. Jag har fotograferat samma typ av motiv och händelser sedan tonåren. Kuoksu har alltid varit en central punkt. Det finns så klart andra byar, samhällen och städer i Norrbottens Län som mina rötter går in i. Men Kuoksu är där vi fortfarande finns, dit vi alla ännu återvänder. Det är också en plats som inte alltid kommer att finnas kvar. Den sorgen är också roten i Morgonrodnaden. Arbetet med bilderna är ett sätt att läka såret som i generationer gått i arv och som också finns hos mig. Saknaden av en historia och den skam som i århundranden varit förknippat med den tornedalsfinska kulturen och språket.

Kapitel 4

“Tingen som har förtingat oss”

Begreppet animism togs i bruk av sociologen och antropologen Edward Tylor (1832-1917). Tylor ville få en tydlig teori som förklarade religioners ursprung.^{iv} Han kom fram till, vad som för honom kunde förklaras i att “primitiva” människor attributerade liv och personliknande kvaliteer i objekt i sin omgivning.

Tylors ”Evolutionary Antropologi” och hans teser och tankar är idag mer sett som ”old animism”. Han dominerade brittisk etnografi till sent 1900-talet. Tylors tankar om den primitiva hjärnan och hans tro på en mänsklig kulturs överläsighet kan en idag snarare se som den tidens rasifierade ideologi. Det nyare sättet att använda och tolka animism refererar till den globala populära ”alternativa” tanken på att människorna delar denna värld med otroligt många själar, där en del råkar vara människor. Att ”new animism” handlar om hur en ska behandla och agera mot andra individer.^v

I Paletten #3 2012- #289 skriver Sinzina Ravini i texten Ontologiska slagfält vid modernitetens gräns om Animisms återkomst i konsten. Citat: ”Animismen uppstod av att människan inte stod ut med sin ändlighet. Hon uppfann en andevärld som överlevde allt. Nu står människan inte ut med jordens ändlighet. Rädslan för den personliga döden har idag lämnat plats för rädslan för planeternas död, för undergångsprofetior som hemsöker både vår tids sekter och Hollywood-filmer.” Ravini citerar senare professorn i teoretisk filosofi Staffan Carlshamre som omtolkat Heideggers ångestfilosofi i en pedagogiskbok för filosofiska nybörjare: ”En dag kommer du in i köket och du inser att kaffemaskinen inte längre vill bli använd av dig. Den drar sig undan och du står där handfallen, inför varats absoluta motstånd” Ravini fortsätter: ”Vi begär inte längre objekten utan det är objekten som begär oss. Det är de som spelar huvudrollen i kapitalismens fiktioner. Tingen har förtingat oss.”

När jag träffade min handledare Gunilla Bandolin och berättade om att jag försökte skapa en trädgård i min ateljé, sa hon att planterandet kanske var ett sorgearbete över att vara tillbaka i Stockholm igen, efter min utbytetermin. Jag förklarade att jag under våren vill kunna skörda sallad som alla får äta av i studentköket, att jag i ateljén ska ha en kompost med avfall som kommer från samma kök. Komposten ska i sin tur kunna

ge näring åt odlingarna. Ett miljöpolitiskt ekosystem på Konstfack och kanske även ett sorgearbete åt att vara tillbaka på institutionen: känslan av en stängd korridor och slutna sociala grupperingar. Att öppna upp, dela med sig och bjuda in till möten i ateljén blev inte bara odlingsnäring utan också en strategi för att trivas och ta sig igenom ett sista år.

Titeln till min uppsats kommer från Geir Tore Holms text *The Right to Land and Water*. Texten är manuset till en film. En film som ska kroppsliggöra ekonomin och samhälleliga förhållanden. Den är baserad på intervjuer med förvaltare, jurister, historiker, politiker, aktivister, konstnärer med mera. Allas olika stämmor kommer från en och samma mun på en människa som arbetar i en vedskog. Traditionell, lokal kunskap möter formella lagar, regel och offentliga reguleringar av landet och vattnet. Jag har tagit till vara på ett citat ur texten, som jag fastnat för varje gång som jag har läst texten: "If everybody related only to the road passing by the house and not to the mountain behind it, what would we have to pass on?"

Geir Tore Holm (född 1966 i Tromsø) jobbar med socialt engagerad konst i olika medier och är framförallt intresserad av hushållning och hållbar livsstil. 1993 startade Geir och hans partner Søs Jørgensen (Född 1964 i Oslo) Balkong i deras gemensamma hem i Trondheim, de började använda sitt eget hem som utställningslokal och då samtidigt också att använda konsten som dialog i sina praktiker. Tillsammans satte dem en gemensam grund i sina konstnärskap som ifrågasatte vad konst kan vara och i vilka olika typer av sammanhang som konst kan ingå. 2003 startade dem projektet Sørfinnset skole/ the nord land. Ett evighetsprojekt som handlar om exploateringen av naturen, ekologin och som strävar efter att skapa utbyte mellan kunskaper och småskalig arkitektur.^{vi}

Dokumentationsbild: vi målar en banderoll till Rädda Torneträskdelfins-kampanjen 2014.

Kapitel 5

Naturliga landskap

Arbetet med mitt kandidatprojekt *A process of a photosynthesis* började i februari 2014. Jag satt och undrade vad ett naturligt landskap egentligen var och betydde. Jag har fotograferat mycket landskap men jag ville komma åt och gestalta det på ett nytt sätt.

Jag läste om landskap, naturromantik och historia men fann liksom inget svar. Vad är egentligen orörd natur? Finns den? Många anser att områden som betecknas som fjällvärld är ett exempel på orörd natur. Men med en historia av flera hundra år av ren- och gruv-näring samt turism är en form också det en form av kultivering. En dag hittade jag instruktioner som var skrivna till förskolebarn om hur en gör sin egen ekoburk. Ett sätt att lära sig om fotosyntesen. Jag gjorde mina första egna ekoburkar. Jag börjar presentera dem med fotografier, smält snö, texter. Ingenting gjorde mig klokare. Jag började plantera egna blommor för att sedan stänga in dem i glasburkarna. Det gjorde mig inte heller klokare.

Min dåvarande handledare Åsa Sonjasdotter förklarade om och om igen Bruno Latours filosofi som att den moderna människan aldrig har funnits och att uppdelningen mellan natur och kultur inte existerar. Detta har han skrivit om i *We have never been modern* (1991). Plötsligt började jag se beskrivningar av samtiden som modern med nya ögon, men började också förstå tomrummen efter andra förklaringar och beskrivningar av vår samtid. Ett orört landskap skulle med Latours teori aldrig någonsin ha existerat.

Nu försöker jag göra flera hundra ekoburkar. Men det går långsamt. Jag använder bara blommor en kan köpa i matbutiker, industriellt tillverkade växter som oftast inte lever så länge. Det finns också en viktig poäng: den här typen av blommor är en och samma individ, så kallade kloner. De lever inte länge och precis som många industrier är växterna skapade i en kapitalistisk struktur: Att växa sig starka snabbt och för att sedan dö. En grund till evighetskonsumtion. Jag har börjat kalla dem ekosystem fast det inte är helt korrekt.

Installationsfotografi från utställning på Árdná – Samisk kulturhus, Tromsø Norway
Transparent fotografi & ekoburkar

Kapitel 6

Slutet (eller: jag skulle säga att det här är början)

Den här texten är en undersökning av min konstnärliga praktik, i vilken även text är ett uttrycksätt. Jag bygger och vidareutvecklar mina verk ur historieberättandet där jag intresserar mig för berättandeformen som ett sätt att lära, förstå och skapa dialoger med kunskap. Jag vill utforska hur konsten kan synliggöra olika former av kunskapssystem. Mitt intresse håller sig inom ett begränsat geografiskt område: ovanför och kring polcirkeln i de nordiska länderna. Så kallade subarktiska och arktiska områden. Jag intresserar mig oftast för landskapen. Jag tror att mitt ständiga återkommande till dessa platser, människor och sätt att leva på är ett sätt att söka efter mina rötter.

Jag har valt att skriva den här texten med ett mer personligt och lättsamt språkbruk och försökt undvika för akademiska strama uttryck eller ord, på så sätt blir den mer tillgänglig fler som inte har tillgång till det akademiska språkbruket. Jag har använt mig av pronomen en istället för man konsekvent i hela texten.

Kapitel 6

Bibliografi

Böcker

- Anselm Franke, Animism vol.1, 2010
- Harvey Graham, Respecting the Living World, 2005
- Ivari Emil, Livet i en Tornedalsby, Marken – vår arvedel, 1977

Utställningskatalog

- Tore Holm Geir, The Right to Land and Water, Hotel Polar Capital, Sámi Ats Festival 2008-2011, Kirkenes, Norway

Artiklar

- Oskal Nils, On nature and reindeer luck, The tenth Arctic Ungulate Conference 9-13 august 1999, Tromsø Norway
- Ravini Sinzina, Ontologiska slagfält vid modernitetens gräns, Paletten, #3 2012-#289

Internet

- Geir Tore Holms hemsida (2014-11-21 14:46)
<http://geir.balkong.net/index.php/om-about/>
- Om Jainism på BBC (2014-12-26 16:21)
<http://www.bbc.co.uk/religion/religions/jainism/beliefs/karma.shtml>
- Kitsoo Xai'xais urbefolkning (2014-12-28 13:30)
<http://ccira.ca/site/communities/kitsoo-xaixais.html>

ⁱ 2014-12-26 16:21

<http://www.bbc.co.uk/religion/religions/jainism/beliefs/karma.shtml>

ⁱⁱ Nils Oskal, On nature and reindeer luck s. 179, The tenth Arctic Ungulate Conference 9-13 august 1999, Tromsø Norway

ⁱⁱⁱ 2014-12-28 13:30 <http://ccira.ca/site/communities/kitasoo-xaixais.html>

^{iv} Anselm Franke, Much Trouble in the Transportation of Souls, or: the Sudden Disorganization of Boundaries s. 11-12, Animism vol. I

^v Graham Harvey, Animism: Respecting the Living World s. 11.

^{vi} Geir Tore Holms hemsida, 2014-11-21 14:46
<http://geir.balkong.net/index.php/om-about/>